

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
И
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

ЛУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

LX

Уређивачки одбор:

*др Јасна Влајић-Појовић, др Даринка Горџан-Премк, др Ирена Грицкаји,
др Милка Ивић, др Лили Лашкова, др Александар Лома,
др Софија Милорадовић, др Александар Младеновић, др Мирослав Николић,
др Асим Пецо, др Предраг Пићер, др Слободан Реметић, др Андреј Н. Собољев,
др Живојин Сџанојчић, др Срејко Танасић, др Зузана Тојолињска,
др Драго Ћујић, др Егон Фекејге, др Викџор Фридман*

Главни уредник:
МИЛКА ИВИЋ

БЕОГРАД
2004

Wiener slawistische Almanach 57: „Aktuelna pitanja jezika Bošnja-
ka, Hrvata, Srba i Crnogoraca“*

Књига представља зборник радова са научног скупа „Актуелна питања језика Бошњака, Хрвата, Срба и Црногораца“ који је одржан у организацији Универзитета у Бечу и Аустријске академије наука. На скупу су узели учешће научници који се баве социолингвистичким питањима и сербокroatистиком из неколико земаља: Аустрија, Босна и Херцеговина, Норвешка, Њемачка, Русија, Сједињене Америчке Државе, Србија и Црна Гора, Хрватска, Шведска. Већи број аутора реферата је и лично учествовао на скупу, тако да је и дискусија, која није објављена, била прилог намјери организатора да се свестрано осветли новонастала језичка ситуација на просторима на којим је до деведесетих година двадесетог вијека постојао варијантно раслојен српскохрватски језик.

Реферати објављени у овоме зборнику могу се грубо сврстати у двије групе: једни су посвећени проблему статуса и међуодноса стандардних језика насталих раслојавањем српскохрватског језика, подизањем варијаната у ранг стандардних националиих језика, други се баве појединим питањима у оквиру неког од ових националних стандардних језика, која нису, опет, потпуно одвојена од питања других националних стандардних језика. Природно је што су у овим радовима највише присутна размишљања о српском, хрватском и бошњачком стандардном језику; о црногорском се говорило мада он „не постоји официјелно, али га неки третирају као да постоји“ — како рече у Предговору организатор скупа Герхард Невекловски. У наставку приказа овога зборника представићу неке од реферата из једне и друге скупине.

Далибор Брозовић (Загреб) у реферату под насловом *Генетско лингвистички и социолингвистички критерији у систематизацији јужнославенских идиома, с посебним обзиром на Босну и Херцеговину*

* Беч, 2003, стр. 326.

разматра појмове генетске лингвистике и социолингвистике. На оба плана он види један језични систем на просторима ранијег српскохрватског језика. Кад је посриједи стандардни језик, Брозовић говори о једном надређеном стандардном језику, назива га овдје „стандардна новоштокавштина“. То је апстрактан стандардни језик који се остварује у виду националних варијаната које у практичном животу функционишу као стандардни језици. Овдје Брозовић говори начелно, али одмах додаје да ово важи за „стандардну новоштокавштину“ и њене „конкретне варијанте, бошњачку, црногорску, хрватску и српску“ (стр. 48). Он говори о два развијена стандарда — српском и хрватском, док за ситуацију са црногорском варијантом каже да се ту сукобљавају двије сасвим супротне концепције и праксе. За језик Бошњака Брозовић каже да њихов језик има много одређенији правни статус него физиономију (49). Ту се он посебније осврће на сам термин „босански језик“, како свој стандардни језик називају Бошњаци у Босни и Херцеговини. Иако је такав назив у супротности са преовлађујућом праксом у Европи, гдје се назив језика изводи из назива народа, аутор допушта могућност да неко тако и не поступа. Међутим, истиче Брозовић, на овакав начин у конкретном случају „несумњиво се сугерира да је бошњачки језик у самој држави ‘равноправнији’ од друга два законски и уставноправно равноправна језика“ (50).

Свен Густавсон из Упсале у реферату „О трима „средњојужно-славенским граматицама“ дао је извјесна поређења трију граматика: *Грамајџике српскога језика* из 1995 (Станојчић–Паповић), *Хрвајске грамајџике* из 1997. (Е. Барић и др.) и *Грамајџике босанскога језика* из 2000. год. (Јахић–Халиловић–Палић). Његов закључак могао би се свести на то да су то граматике једнога те истог стандардног језика, „стандардне новоштокавштине“.

Свеин Менесфелд (Осло) поднио је реферат под насловом „О појму дијасистем“. Он доводи у питање оправданост термина и појма *дијасистем* за језичку ситуацију коју је некада покривао термин српскохрватски језик. Умјесто овога, за дато језичко подручје он нуди термин „средњојужнословенски социолингвистички комплекс“.

Герхард Невекловски (Беч) је поднио реферат под насловом „Традиција и промјене у јужнословенским језицима“. У овоме реферату аутор је приказао актуелну ситуацију на подручју Јужних Словена, али је приказао и најбитније чињенице из историје које су релевантне за настанак промјена у посљедњој деценији двадесетог вијека. И из наслова се види да се аутор није ограничио само на подручје бившег српскохрватског језика; он је укратко представио и ситуацију са словен-

начким, бугарским и македонским језиком. У закључку је он оцијенио какве су развојне тенденције појединих јужнословенских језика.

Бранислав Брборић (Београд) објавио је обимнији реферат под насловом „Стандардни језик и језички стандард“. У њему се он детаљније осврнуо на вријеме језичког зближавања Срба и Хрвата и на улогу хрватских вуковаца у томе. Даље је приказао тенденције националног сепаратизма у језику, који је довео до данашњег стања кад су на темељу једног стандардног (српскохрватског) језика настала три: српски, хрватски и бошњачки, уз не мало настојање једног дијела, углавном политичке, јавности у Црној Гори да се и тамо озваничи посебан стандардни језик. У овоме значајну улогу играју и ментори и „подржаваоци демократије“ са других страна. У наставку, Брборић је разграничио два појма: *сћандардни језик* и *језички сћандард*. Тако и овдје, у другачијим терминима, долазимо до тога што види и Д. Брозивић, признати стандардолог, али и неки европски слависти. Ради се о томе да, без обзира на декларативне ставове и правне одредбе, на простору бившег српскохрватског језика постоји један стандардни језик, који има своју раслојеност. То су национални стандарди, који могу добијати и свој етнички предзнак.

Слободан Реметић (Београд) је приложио реферат „Пут до стандардног језика код Срба и Хрвата: сличности и разлике“, у коме је јасно и документовано дао своје виђење настанка стандардног језика Срба и Хрвата и своје оцјене користи и штете од заједничког стандардног језика.

У ову скупину иде и реферат Милана Шипке (Сарајево) „Језик Бошњака, Хрвата, Срба и Црногораца — проблем класификације и номинације идиома“. Он новонастале промјене с краја двадесетог вијека посматра нешто другачије, види у њима веће удаљавање међу новонаименованим стандардним језицима него што су биле међу ранијим варијантама. Први му је аргумент, који се мора уважити, да раније варијанте нису биле национално хомогене, Даље је он дао поређење погледа двојице водећих српских и хрватских лингвиста — Павла Ивића и Далибора Брозивића у времену прије распада СФРЈ и након распада ове држава и промјена у српскохрватском језику које су пратиле државни распад, а помало и наговјештавале тај распад.

Овдје треба поменути и рад Љубомира Поповића (Београд) „Од српскохрватског до српског и хрватског стандардног језика: српска и хрватска верзија“.

Ако се изузме рад Милана Шипке, аутора из Сарајева, али аутора који није представник бошњачког народа и стандардног језика, може се рећи да из Сарајева нисмо добили радове који би припадали

овој првој скупини. Тачније, такве радове нисмо добили од бошњачких лингвиста. Радови Ханке Вајзовић „Социолингвистички статус оријентализама у босанском, хрватском, српском језику“ бави се једним феноменом, назначеним у наслову. Рад Наиле Ваљевац „Босански стандардни језик и његова прозодијска норма“, како и сам наслов казује, има за тему једно питање једног стандардног идиома.

Једини представник из Црне Горе на овоме скупу био је Бранислав Остојић са радом „Црногорски књижевнојезички израз у процесу стандардизације Вукова модела књижевног језика и данас“. У овом реферату он даје кратак преглед пређеног пута у развоју српског књижевног језика у Црној Гори кроз непуна два вијека постојања вуковског књижевног језика. И сам наслов, дакле, сугерише да нема дилеме да је посриједи један језик са извјесним разликама које он има у Црној Гори. Тако и Остојић третира црногорски језички израз — као један израз српског језика. Иван Клајн је дао стање нормативне лингвистике у Србији данас. Сличних радова има у овоме зборнику који се односе на друга подручја бившег српскохрватског језика, као што је рад Вернера Лефелда (Гетинген) „О стању кодификације босанскога језика“. Овдје треба споменути и рад Иве Прањковића (Загреб) „Око Граматике босанског језика“, у коме он анализира подробније поглавље о морфологији. Та граматика се данас сматра најзначајнијим граматичким приручником бошњачког језика, те је Прањковићев рад тим интересантнији.

По своме карактеру донекле се издваја рад Милорада Радовановића (Нови Сад) „Српски језик на почетку миленијума: инвентар екстерних и интерних питања“. У своме раду Радовановић је сажео резултате својих истраживања раслојавања српскохрватског стандардног језика у последњих двадесет година двадесетог вијека и у првој деценији новог миленијума. Сада је углавном у жижи његовог интересовања српски стандардни језик. Те резултате он пореди и са ставовима из својих социолингвистичких радова. На крају Радовановић даје прогнозе будућих збивања у вези са српским стандардним језиком.

Књига реферата са бечког скупа показује да је овај скуп испунио очекивања организатора. О актуелној језичкој ситуацији у четири истојезичне републике бивше СФРЈ своје виђење саопштили су многи лингвисти из тих република, али и лингвисти из европских славистичких центара.

Београд

Срећко Танасић